figurilor din alte poeme eminesciene, în care secvenţele figurative au acelaşi statut de simbol. Consecinţa cea mai importantă este aceea (exprimată teoretic de Mariana Neţ) că spaţiul simbolic al unui poet devine intermotivat, pentru că se constituie din embleme şi motive care capătă noi valori prin remodelarea în structuri figurate şi figurative particulare, iar **figurile se dezambiguizează parţial prin intertext**. Aşadar, într-o serie de poeme deosebite apare acelaşi tip de ambiguitate multiplă, configurată prin simbol, poeme care sunt, îndeobşte, am zice noi, nu neapărat întotdeauna (cum precizează autoarea) circumscrise aceloraşi teme. Sunt cazuri în care, de pildă, motivul cornului nu circumscrie tema iubirii fericite şi melancolice (în care se integrează de cele mai multe ori), ci tema morţii ca senină întoarcere în unitatea originară a naturii, în dorul după armonia nefiinţei.

Din coordonatele generale ale teoriei propuse de Mariana Neţ se desprind unele concluzii care ne interesează în mod deosebit, înainte de toate aceea că descoperirea şi analiza funcţiilor figurii trebuie să fie precedată de o analiză a semanticii textului. De asemenea, punerea în discurs este primul element care trebuie supus analizei cu scopul de a ajunge la figuri, la funcţia lor în text şi în limbaj, la o posibilă tipologie a acestora etc. În acelaşi cadru Mariana Neţ observă cu fineţe faptul că în studiile de specialitate a fost neglijată caracteristica prin care coerenţa textului ascunde caracterul eterogen al decupajelor operate prin limbaj în planul discursului. Aceasta explică, în opinia autoarei, impasul actual al teoriei textului, în pofida proliferării cercetărilor diverse din domeniu. O altă concluzie importantă este aceea că poeţii îşi creează şi propriile catahreze, nu numai propriile figuri, motive, simboluri, şi că tot ei revalorizează, de obicei, catahrezele anterioare ori simultane apariţiei propriului limbaj şi le transformă în figuri. Sub presiunea contextului poetic, constată Mariana Neţ, se produce resemantizarea unor clişee, locuţiuni etc., poeţii reinvestindu-le cu sensul originar. Acest proces l-am putut constata şi noi, folosind altă cale de analiză semantică, în cazul acelui „dor de moarte" cu care Cătălina se încarcă gândindu-se la Luceafărul „din cer", tocmai în momentul întâlnirii cu pământeanul Cătălin. În esenţă, foarte profitabile ca repere de analiză a textului sunt consideraţiile Marianei Neţ privind statutul figurii ca matrice creatoare de sens şi ca unitate purtătoare de sens, ca spaţiu în care converg semnificaţii ale textului, precum şi dependenţa de text a figurii.

Pe de altă parte, miza de aplicare a teoriei promovate de Mariana Neţ – ansamblu cu reale „puncte tari" – asupra creaţiei poetice a lui Eminescu conturează o viziune modernă, nouă sub aspectul mijloacelor de analiză a limbajului poetic eminescian şi a organicităţii sale. Această altfel de abordare este uneori sugerată, autoarea enunţând numai termenii pe care s-ar putea susţine, fără a mai apela şi la alte argumente posibile în chiar arealul teoretic, semantic şi/sau critic circumscris. Descoperirea unui nou Eminescu, nu chiar nebănuit, întrucât mulţi eminescologi nelingvişti au intuit modernitatea limbajului său (criticii au dovedit uneori depăşirea clişeului unui Eminescu romantic), este un domeniu pretenţios şi riscant, în care cartea Marianei Neţ se înscrie ca o contribuţie valoroasă, de incontestabil prestigiu şi cu idei care vor avea, desigur, urmări în literatura lingvistică sau textual analitică a marelui poet.

RODICA MARIAN
Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu"
Cluj-Napoca, str. E. Racoviţă, 21

MARIANA NEŢ, *Literature, Atmosphere and Society. A Semiotic Approach,* Institut für Sozio-Semiotische Studien (ISSS), Wien, 2000

A descifra în realitatea obişnuită paliere suprapuse ale imaginii înseamnă a recurge la optica geometrică şi a construi sens realităţii prin apel la optica semiotică. În spaţiul generos al acesteia din urmă, asumată în deschiderea ei cea mai largă, de mediator între realitate şi iluzie, poate fi citită

cartea Marianei Neţ, *Literature, Atmosphere and Society. A Semiotic Approach,* publicată la Institutul pentru Ştiinţe Sociosemiotice din Viena, reluarea, cu anumite modificări de accent, dinspre poetică înspre semiotică, a volumului *O poetică a atmosferei. Rochia de moar* (Editura Univers, 1989). Lucrarea investighează semiotic şi propune o grilă de interpretare a atmosferei ca fenomen literar, artistic sau social cvasiuniversal.

Atmosfera e rezultatul unei minime deviaţii optice când, o dată ce inerţia ochiului e depăşită, calităţile primare ale lucrurilor sunt umbrite de însuşirile lor secundare (sunete, culori, gusturi, putere de evocare), ce depind de agentul uman receptor şi favorizează astfel crearea unei stări interioare proprii. Mecanismul şi factorii producători de atmosferă nu sunt generaţi de calităţile prime ale obiectelor, ci sunt deduşi din însuşirile lor secundare, dobândite din relaţia omului cu un oarecare univers semnificat şi, mai precis, din trăsături pe care lumea sau textul le dobândesc gradual. Sistemul generativ al atmosferei, văzută ca putere de prelungire a realităţii, e analizat de Mariana Neţ succesiv, la nivel pragmatic, retoric şi semantic. Perceptarea şi reprezentarea exactă a atmosferei de către ochiul uman sunt configurate prin reduplicarea, interferenţa sau discrepanţa perspectivelor, prin intersecţia prelungirii imaginilor dintr-un mediu în altul. Precum în fotometrie, se conturează astfel imagini optice virtuale, măsurate de cercetătoarea bucureşteană în conformitate cu un sistem propriu de aproximare, pe patru paliere simultane, a gradelor lumii şi a atmosferei.

La nivel pragmatic, analizată ca fenomen social, individual sau construit în planul limbajului, atmosfera intermediază comunicarea individului cu multitudinea de lumi (sau situaţii) pe care acesta le întâlneşte. Transplantat, concret sau imaginar, într-o lume care nu-i este proprie, omul aduce cu sine lumea anterioară şi o proiectează peste a doua, păstrându-şi însă o graniţă – „conştiinţa care reflectă” –, precum o lentilă subţire ce se interpune între lumea concretă şi cea evocată în textul de atmosferă (de exemplu, literatura dezrădăcinării sau literatura de călătorie). Prin filtrul delicat al conştiinţei omul poate măsura diferenţa dintre ritmul de viaţă propriu unei lumi incerte de secol XX(I) şi cel al unei imuabile lumi de atmosferă, guvernată de legi proprii. Aceasta din urmă deviază la un nivel minim sistemul lumii reale, universul extratextual al receptorului, şi proiectează omul într-o lume aflată în prelungirea celei actuale, într-o zonă de tranziţie dinspre realul concret înspre imaginat. Devierea e marcată la nivelul de suprafaţă al textului sau al realităţii prin indicii semnificative, foarte clare la nivel metatextual, evidente strategii retorice sau indici semantici ai fenomenului de simbolizare ce permit, în strat de adâncime, o lectură în cod mitic a lumii de atmosferă (de exemplu, gesturi şi atitudini cu statut de ritual în *Hanu Ancuţei,* dar şi în *La Medeleni*).

Deşi se construieşte în primul rând ca stare de spirit, atmosfera oferă consistenţă, deoarece actualizează perfect substanţa unei lumi evocate sau reconstituite (copilăria, tinereţea, trecutul etc.) printr-o succesiune de filtre proprii receptorului, construite după consumarea momentelor de viaţă adevărată şi înainte de lectura textului/lumii de atmosferă şi proiectează un model al unui univers posibil, extraliterar, pe care agentul uman l-a cunoscut mediat sau în mod concret (de exemplu romanele istorice sau povestirile din *Hanu Ancuţei*).

Reflectarea unei lumi intermediare, preexistentă în mintea cititorului, şi a prelungirii ei, prin proiecţia opticii semiotice, dă naştere imaginii unei lumi în permanentă dedublare, „o lume şi un text care sunt în acelaşi timp ele însele şi schema lor, anterior cunoscută”. Se articulează astfel categoria literaturii de atmosferă, „acel arhi-text intermediar, foarte puţin alterat de proiectarea în text şi aproape inalterabil la contactul receptorului cu o (altă) lume de atmosferă, cu un (alt) text de atmosferă” (p. 50). Exemplul pentru reduplicarea unei scheme e ales din *Remember* de Mateiu Caragiale: „Poate fi o plăcere mai rară pentru cei ce s-au împărtăşit cu evlavie întru taina trecutului decât să întâlnească în carne şi oase o icoană din veacuri apuse? Cu doi ani înainte văzusem în sala franţuzească a muzeului o coconiţă care copia după Mignard pe Maria Mancini şi avea o aşa izbitoare asemănare cu modelul, încât ai fi crezut că, privindu-se în oglindă, îşi zugrăveşte, împodobindu-l, propriul chip. Tot astfel semăna tânărul cu unul din acei lorzi…” (p. 51). Altundeva, textul de atmosferă e definit ca „metaforă amplă”, ce generează treptat atmosfera, pe măsură ce mecanismul de metaforizare se desfăşoară (p. 79), asigurând astfel coeziunea elementelor scenei sau lumii.

Existenţa în spaţiul median facilitează oricând incursiunea în realitatea extraliterară sau aprofundarea lumii textului, în funcţie de privirea omului care stabileşte unghiul de proiecţie şi

determină, astfel, patru grade simultane de atmosferă, corespunzătoare aceluiaşi număr de paliere de intensitate ale imaginii lumii. Atmosfera la care agentul uman participă fără să şi-o asume conştient este de gradul întâi. Gradele următoare presupun detaşarea omului de lumea de gradul întâi, care, o dată ce este asumată, se transformă în lume de gradul al doilea (la acest grad situează Mariana Neţ imaginea lumii contemporane). Lumea de gradul trei explică modul de generare a atmosferei (se conturează la nivel metatextual). Iar reduplicarea atmosferei de gradul doi în secvenţe multiple, prin ironizare sau parodie, construieşte lumea de gradul patru. La graniţa permeabilă dintre lumi rămâne aceeaşi lentilă subţire ce dirijează imaginile.

Scenariul construit oferă o grilă de lectură atât pentru fenomenul cultural, cât şi pentru cel social. În acest sens, partea a doua a cărţii cuprinde analize de text ce validează perfect modelul propus şi argumentează categoric opţiunea autoarei pentru existenţa literaturii de atmosferă ca o categorie de texte ce-şi asumă actul construirii atmosferei şi recuperează o lume dispărută sau compensează frustrarea cauzată de imposibilitatea de a accede într-o asemenea lume (p. 23). Textele-suport pentru exemplificarea demersului sunt *Oraşul nostru* de Thorton Wilder, *Istorisirea Zahariei fântânarul* din *Hanu Ancuţei* de Sadoveanu şi prologul la *Colierul reginei* de Alexandre Dumas. Alt exemplu convingător stă în capitolul, nou introdus în versiunea englezească a lucrării, ce explică prin această grilă fenomenul Piaţa Universităţii–Bucureşti, din primăvara anului 1990. Evenimentul a fost real, s-a desfăşurat obiectiv în spaţiul realităţii, ca „prelungire" a vieţii cotidiene a cărei emblemă a constituit-o, pentru o vreme. Participarea permanentă, sporadică sau pasageră în Piaţa Universităţii în 1990 înseamnă cu certitudine o experienţă a atmosferei de gradul întâi, pentru că Piaţa clama eliberarea de reminiscenţe comuniste în gândire şi în aparatul de stat sau oferea prilej de întâlnire pentru prieteni, sau era spaţiu de traversat în drumul zilnic al unor bucureşteni. În acelaşi timp, participanţii erau conştienţi şi mizau, în atingerea scopului lor, pe faptul că demonstraţia lor este un fenomen generator de atmosferă. În majoritate adolescenţi sau personalităţi reprezentative pentru o parte a intelectualităţii, prin urmare consumatori de ficţiune şi/sau producători de ficţiune, sau „consumatori de atmosferă" şi „producători de atmosferă", au conturat, prin procesul de ficţionalizare, o lume de gradul doi. Fenomenul este în măsură egală romantic şi postmodern. Dimensiunea postmodernă generează aici atmosfera de gradul patru, ce transpune o lume de gradul patru. Discursurile au idealizat, până la atribuirea de valori mitice, perioade trecute în istoria naţională (de exemplu epoca interbelică) sau au dezarticulat mecanismele politice postdecembriste. Atitudinea ludică, parodierea în versuri şi cântece spontane a realităţii politice susţine graniţa delicată dintre atmosfera de gradul doi (izolarea zonei libere de neocomunism ca o realitate utopică, „oază" sau „insulă", numită „Golania") şi cea de gradul patru. Pentru că identificarea totală a agentului uman cu lumea de atmosferă duce la alienare, momentul de culminare a demonstraţiei conţine germenii sfârşitului: dezamăgirea ulterioară alegerilor şi efectul invaziei minerilor au forţat revenirea participanţilor la „realitate". Producerea de filme documentare dedicate evenimentelor (expoziţii de icoane şi fotografii, reprezentaţii teatrale etc.) din Piaţă articulează o atmosferă de gradul trei. Lectura/comprehensiunea fenomenului Piaţa Universităţii 1990, precum şi a altor manifestări sociale, prin grila construită de Mariana Neţ, primeşte coerenţă deoarece proiecţia gradelor simultane şi uneori suprapuse ale lumii şi atmosferei generate are funcţia de a înlătura incongruenţele în configurarea lumii de către agentul uman receptor.

Credinţa Marianei Neţ este că atmosfera va fi în continuare un fenomen posibil atâta vreme cât condiţiile ei de generare şi receptare, şi anume experienţa culturală, tendinţa înspre ficţionalizare ca atitudine romantică şi puterea de detaşare prin ironie, sunt încă valabile.

IOANA TĂMÂIAN
Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu"
Cluj-Napoca, str. E. Racoviţă, 21